

॥ ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః ॥

॥ అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః ॥

॥ క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగ యోగః ॥

అర్జున ఉవాచ

ప్రకృతిం పురుషం చైవ క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞమేవ చ |

ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామి జ్ఞానం జ్ఞేయం చ కేశవ || ౧౩-౧||

శ్రీభగవానువాచ

ఇదం శరీరం కౌన్తేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే |

ఏతద్వ్యవేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః || ౧౩-౨||

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత |

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోర్జ్ఞానం యత్తజ్ఞానం మతం మమ || ౧౩-౩||

తక్షేత్రం యచ్చ యాదృక్చ యద్వికారి యతశ్చ యత్ |

స చ యో యత్ప్రభావశ్చ తత్సమాసేన మే శృణు || ౧౩-౪||

ఋషిభిర్బహుధా గీతం ఛన్దోభిర్వివిధైః పృథక్ |

బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః || ౧౩-౫||

మహాభూతాన్యహఙ్కారః బుద్ధిరవ్యక్తమేవ చ |

ఇన్ద్రియాణి దక్షైకం చ పఞ్చ చేన్ద్రియగోచరాః || ౧౩-౬||

ఇచ్ఛాద్వేషః సుఖం దుఃఖం సజ్ఞాతశ్చేతనా ధృతిః |
ఏతత్క్షేత్రం సమాసేన సవికారముదాహృతమ్ || ౧౩-౭||

అమానిత్వమదమిభిత్వమ్ అహింసా జ్ఞాన్తిరార్జవమ్ |
ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః || ౧౩-౮||

ఇన్ద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ అనహజ్కార ఏవ చ |
జన్మమృత్యుజరావ్యాధి దుఃఖదోషానుదర్శనమ్ || ౧౩-౯||

అసక్తిరనభిష్వజ్ఞః పుత్రదారగృహాదిషు |
నిత్యం చ సమచిత్తత్వమ్ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు || ౧౩-౧౦||

మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ |
వివిక్తదేశసేవిత్యమ్ అరతిర్జనసంసది || ౧౩-౧౧||

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ |
ఏతజ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానం యదతోఽన్యథా || ౧౩-౧౨||

జ్ఞేయం యత్తత్ప్రవక్ష్యామి యజ్ఞాత్వాఽమృతమశ్నుతే |
అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే || ౧౩-౧౩||

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ |
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి || ౧౩-౧౪||

సర్వేన్ద్రియగుణాభాసం సర్వేన్ద్రియవివర్జితమ్ |
అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తు చ || ౧౩-౧౫||

బహిరంతశ్చ భూతానామ్ అచరం చరమేవ చ |
సూక్ష్మత్వాత్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్ || ౧౩-౧౬||

అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితమ్ |
భూతభర్తు చ తజ్ఞేయం గ్రసిష్ఠు ప్రభవిష్ఠు చ || ౧౩-౧౭||

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే |
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్టితమ్ || ౧౩-౧౮||

ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః |
మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే || ౧౩-౧౯||

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి |
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసమ్భవాన్ || ౧౩-౨౦||

కార్యకరణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే |
పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే || ౧౩-౨౧||

పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుక్తేః ప్రకృతిజాన్మణాన్ |
కారణం గుణసంక్లోఽస్య సదసద్యోనిజన్మసు || ౧౩-౨౨||

ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః |
పరమాత్మేతి చాప్యుక్తః దేహేఽస్మిన్నురుషః పరః || ౧౩-౨౩||

య ఏవం వేత్తిపురుషం ప్రకృతిం చ గుణైః సహ |
సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే || ౧౩-౨౪||

ధ్యానేనాఽత్మని పశ్యంతి కేచిదాత్మానమాత్మనా |
అన్యే సాఙ్ఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే || ౧౩-౨౫||

అన్యే త్వేవమజానంతః శ్రుత్వాఽన్యేభ్య ఉపాసతే |
తేఽపి చాతితరన్త్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః || ౧౩-౨౬||

యావత్సంజ్ఞాయతే కింఞ్చిత్ సత్త్వం స్థావరజంఘమ్ |
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ || ౧౩-౨౭||

సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్
వినశ్యత్స్వవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి || ౧౩-౨౮||

సమం పశ్యంతి సర్వత్ర సమవస్థితమీశ్వరమ్ |
న హి నస్త్యాత్మనాఽఽత్మానం తతో యాతి పరాం గతిమ్ || ౧౩-౨౯||

ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః |
యః పశ్యతి తథాఽఽత్మానమ్ అకర్తారం స పశ్యతి || ౧౩-౩౦||

యదా భూతపృథగ్భావమ్ ఏకస్థమనుపశ్యతి |
తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా || ౧౩-౩౧||

అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్ పరమాత్మాఽయమవ్యయః |
శరీరస్థోఽపి కౌన్తేయ న కరోతి న లిప్యతే || ౧౩-౩౨||

యథా సర్వగతం సౌక్ష్మ్యేత్ ఆకాశం నోపలిప్యతే |
సర్వత్రావస్థితో దేహే తథాఽఽత్మా నోపలిప్యతే || ౧౩-౩౩||

యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం తోకమిమం రవిః |
క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత || ౧౩-౩౪||

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమ్ అంతరం జ్ఞానచక్షుషా |
భూతప్రకృతిమోక్షం చ యే విదుర్యాన్తి తే పరమ్ || ౧౩-౩౫||

ఓం తత్సదీతి శ్రీమద్ భగవద్గీతాసు ఉపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగో నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః || ౧౩||

With Blessings from:

Sri. Sri. Sugunendra Theertha Swamiji, Puthige Mutt, Udupi, India

Sri Krishna Vrundavana, NJ, USA

<http://krishnavrunda.org/>